

Sofistlerden Platon'a ve Aristoteles'e Eros ve Politik Öznelliğin Bireyin Özneleşmesindeki Rolü Üzerine Bir Sorgulama

Abdullah Demir

 0000-0003-3626-2945

abdullahhadid34@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi

İğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Felsefe Tarihi Anabilim Dalı

İğdır, Türkiye

ROR : 05jstgx72

Öz

Bireyin politik özneliğini kurma süreci, Antik Yunan felsefesinde Eros ve retorik gibi kavramlarla derin bir ilişki içindedir. Bu süreç, bireyin kendini tanıması, toplumsal alanda varlık göstermesi ve politik eylemde bulunmasını sağlayan dinamikleri içerir. Antik Yunan'da birey, yalnızca fiziksel varlığıyla değil, düşünsel, etik ve politik bağlamda da kendini gerçekleştirme çabası içinde tanımlanır. Bu noktada, Sofistlerden Platon'a ve Aristoteles'e kadar uzanan düşünsel miras, bireyin politik özneliğini nasıl kurduğunu anlamamız açısından büyük önem taşır. Sofistler, bireyin politik ve toplumsal alandaki varlığını retorik beceri ve ikna gücüyle şekillendirdiğini savunarak, hakikat ile bireysel çıkarlar arasındaki ilişkiyi tartışmaya açmışlardır. Onlara göre bilgi, mutlak bir hakikat olarak değil, bağlamsal ve değişken bir olgu olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle, birey ancak etkili bir söylem aracılığıyla toplumsal ve politik özneliğini inşa edebilir. Retoriğin bu belirleyici rolü, bireyin hem kendini ifade etmesini hem de toplumsal süreçlerde etkili bir aktör olmasını mümkün kılar. Bu çalışma, Antik Yunan felsefesinde Eros'un bireyin politik özneliğini inşa etmedeki rolünü Sofistlerden Platon'a ve Aristoteles'e uzanan düşünsel bir çizgi üzerinden incelemektedir. Politik öznellik, yalnızca devletle kurulan ilişki üzerinden değil, bireyin hakikat, etik sorumluluk ve toplumsal katılım gibi daha geniş boyutlarda kendini gerçekleştirmesiyle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda Eros, bireyin kendini aşma arzusu olarak, hem bireysel dönüşümün hem de kamusal varlık kazanımının merkezinde yer alır. Ancak bu yaklaşım, hakikat arayışının göreceleşmesi ve bireysel çıkarların ön plana çıkması gibi eleştirilerle karşılaşmıştır. Platon ise Sofistlerin bu göreceli bilgi anlayışına karşı çıkarak, bireyin politik özneliğini kurmasının ancak hakikate yönelmesiyle mümkün olacağını ileri sürer. Sofistler, politik öznelliği retorik beceri, ikna gücü ve toplumsal meşruiyet kazanımıyla temellendirir. Hakikati bağlamsal ve göreceli bir yapı olarak gören bu yaklaşımda Eros, bireyin güç, kabul ve başarı arzularını harekete geçiren bir motivasyon kaynağıdır. Retorik, bu arzunun politik düzleme taşınmasını sağlar; böylece birey, toplumsal süreçlerde etkin bir aktör hâline gelir. Platon, bu pragmatik ve göreceli bilgi anlayışına karşı, politik özneliğin hakikate yönelen Eros aracılığıyla inşa edilebileceğini ileri sürer. Ona göre Eros, yalnızca bireysel bir tutku değil, bireyi idealar dünyasına taşıyan, güzellik ve erdem arayışını tetikleyen aşkın bir güçtür. Politik öznellik, bu aşkın yönelimin etik ve epistemolojik temellerle bütünleşmesiyle mümkündür. Aristoteles ise politik

özneliği, bireyin toplumsal yapı içinde akıl ve erdemle hareket ederek eudaimonia'ya ulaşması üzerinden tanımlar. Eros, bu süreçte bireyi harekete geçiren bir istek olarak kabul edilse de, hakikate ulaşma logos ve pratik bilgelik (phronesis) ile mümkündür. Politik özne, yalnızca kendini değil, toplumu da iyileştirme sorumluluğunu taşıyan etik bir faildir. Çalışmada, Eros'un hem bireysel hem de toplumsal düzeyde politik özneliğin oluşumuna katkı sağlayan yaratıcı ve yıkıcı yönlerini tarihsel-felsefi bir çerçevede, Sofistlerden Platon'a ve Aristoteles'e uzanan düşünsel miras doğrultusunda karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Felsefe Tarihi, politik felsefe, Sofistler, Platon, Aristoteles, Eros, politik öznellik.

Atıf Bilgisi

Demir, Abdullah. "Sofistlerden Aristoteles'e Eros Ve Politik Özneliğin Bireyin Özneleşmesindeki Rolü Üzerine Bir Sorgulama". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 11/1 (Haziran 2025), 124-143. <https://doi.org/10.32955/neu.istem.2025.11.1.06>

Geliş Tarihi	24.02.2025
Kabul Tarihi	17.06.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu araştırma için Etik Kurul İzni gerekmemektedir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Finansman	Bu çalışmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

An Inquiry on The Role of Eros and Political Subjectivity in The Subjectification of The Individual from Sophists to Aristotle

Abdullah Demir

 0000-0003-3626-2945

abdullahhadid34@gmail.com

Assist. Prof.

Iğdir University, Faculty of
Theology, History of Philosophy

ROR 05jstgx72

Abstract

The process of establishing the individual's political subjectivity has a deep relationship with concepts such as Eros and rhetoric in Ancient Greek philosophy. This process involves the dynamics that enable the individual to recognize himself, to exist in the social sphere and to engage in political action. In Ancient Greece, the individual is defined not only by his/her physical existence, but also by his/her intellectual, ethical and political self-realization. At this point, the intellectual heritage that extends from the Sophists to Plato and Aristotle is of great importance in terms of understanding how the individual establishes his or her political subjectivity. The Sophists argued that the individual's presence in the political and social sphere is shaped by his/her rhetorical skills and power of persuasion, and they opened the relationship between truth and individual interests to discussion. According to them, knowledge should not be treated as an absolute truth, but as a contextual and variable phenomenon. Therefore, the individual can only construct his/her social and political subjectivity through effective discourse. This decisive role of rhetoric makes it possible for the individual to both express himself and become an effective actor in social processes. This study examines the role of Eros in the construction of the individual's political subjectivity in Ancient Greek philosophy through an intellectual line from the Sophists to Plato and Aristotle. Political subjectivity is closely related not only to the relationship with the state but also to the individual's self-realization in broader dimensions such as truth, ethical responsibility and social participation. In this context, Eros, as the individual's desire for self-transcendence, is at the center of both individual transformation and the acquisition of public existence. However, this approach faced criticisms such as the relativization of the search for truth and the foregrounding of individual interests. Plato, on the other hand, opposed the Sophists' relativistic understanding of knowledge and argued that the individual could only establish his political subjectivity by turning towards truth. The Sophists ground political subjectivity on rhetorical skill, power of persuasion and gaining social legitimacy. In this approach, which sees truth as a contextual and relative structure, Eros is a source of motivation that mobilizes the individual's desire for power, acceptance and success. Rhetoric enables the transfer of this desire to the political plane; thus, the individual becomes an active actor in social processes. Against this pragmatic and relative understanding of knowledge, Plato argues that political subjectivity can be constructed through Eros, which is oriented

towards truth. According to him, Eros is not only an individual passion, but also a transcendent power that carries the individual to the world of ideas and triggers the search for beauty and virtue.

Keywords

History of Philosophy, political philosophy, Sophists, Plato, Aristotle, Eros, political subjectivity.

Citation

Demir, Abdullah. "An Inquiry on The Role of Eros and Political Subjectivity in The Subjectification of The Individual from Sophists to Aristotle". *The Journal of Near East University Islamic Research Center* 11/1 (June 2025), 124-143. <https://doi.org/10.32955/neu.istem.2025.11.1.06>

Date of Submission	24.02.2025
Date of Acceptance	17.06.2025
Date of Publication	30.06.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	Ethics Committee Permission is not required for this research. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Politik öznellik, bireyin politik alanda bir özne olarak var olma sürecini ifade eder. Bu süreç, bireyin toplumsal ve politik yapı içindeki konumunu anlamlandırmasının yanı sıra arzularla, kimlik oluşumuyla ve etik sorumluluklarla da şekillenir. Antik Yunan felsefesinde *Eros* (arzu), bireyin hem kişisel hem de toplumsal bağlamda kendini gerçekleştirme sürecinde önemli bir kavram olarak görülür. *Eros* sadece bireysel arzuların ve tutkuların ifadesi değil, aynı zamanda politik alandaki kolektif arzuların ve toplumsal aidiyetlerin de bir yansımasıdır.

Antik dönemin en eski kaynaklarından itibaren *Eros* kavramı, evrendeki birleşme ve üretimi mümkün kılan temel bir kozmik ilke olarak görülmüştür. Hesiodos'un yaratılış anlatısında ise 'Kaosun hemen ardından *Eros*'un varlığına işaret edilerek, onun evrenin başlangıcındaki kritik konumu vurgulanmaktadır. O, bu tinsel varlığı, tanrılar arasına nasıl yerleştireceğini tam olarak bilemese de *Eros*'u, kaosa düzen getiren önemli bir ilke olarak belirtmekten geri kalmaz. Bu çerçevede Hesiodos, "Khaos'tu hepsinden önce var olan, sonra geniş göğüslü Gaia, Ana toprak... ve sonra *Eros*, ölümsüz tanrılar arasında en güzeldir, öyle ki *Eros* hem tanrıların hem de insanların ellerini, yüreklerini ve akıllarını başlarından alır"¹ ifadesiyle *Eros*'un etkisini betimlemektedir. Bu özelliği ile *Eros*, kaotik düzene bir yapı kazandıran ve tanrısal üretkenliğin simgesi olarak karşımıza çıkar. Farklı mitolojik varyantlarda *Eros*; Aphrodite ile Hermes'in veya Eileithyia yahut İris'in çocuğu olarak betimlenir. Örneğin bazı anlatımlarda Uranos'un kızı Aphrodite'nin Hermes ile birleşmesi sonucunda *Eros*'un doğduğu ifade edilir. Bu efsaneler *Eros*'un doğasındaki çok yönlülüğü vurgulamak üzere sonradan üretilmiştir.

Eros'un gerek tanrılar gerekse insanlar üzerindeki etkisi, evreni var eden veya bireyleri tutkuya sürükleyen temel bir güç olarak tanımlanır. Mitolojide altın kanatları ve oku ile betimlenen *Eros*; yaşam, neşe, haz, cinsel birleşme, mutluluk, dostluk ve sevginin kaynağı olarak kabul edilir. Bu bağlamda *Eros*, tanrıların ve insanların iradesini ele geçiren, akıllarını ve istemlerini etkisi altına alan bir ilke olarak konumlandırılır.² Antik Yunan düşüncesinde *Eros*, yalnızca bireysel arzuların veya bedensel çekimin bir ifadesi olarak değil aynı zamanda varlıklar arasındaki bağları kuran ve evrendeki hareketi teşvik eden temel bir ilke olarak görülmüştür. Hesiodos'un *Theogonia*'sında *Eros*³, kaostan sonra ortaya çıkan ve düzenin inşasında etkin bir rol oynayan kozmik bir güç olarak tanımlanır.

Sofist düşüncede *Eros*, bireyin kendini gerçekleştirme ve politik varlık olarak kamusal alanda etkinlik kazanma arzusunun temel belirleyeni olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda

---

¹ Hesiodos, *İşler ve Günler & Tanrıların Doğuşu*, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2008), 7.

² Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007), 107; Ahmet Gözlü, "Grek Mitolojisinde Evrenin Tanrıları Yaratma Süreci", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (2021), 168-186.

³ Hesiodos, *İşler ve Günler & Tanrıların Doğuşu*, 7.

Eros, yalnızca bireysel bir tutku değil, aynı zamanda bireyin iktidar, toplumsal kabul ve etki arayışını yönlendiren dinamik bir güç olarak işlev görür. Politik öznenin inşasında Eros, bireyin retorik yoluyla kamusal sahnede kendine yer açmasını ve toplumsal etkileşim içerisinde özneleşmesini mümkün kılan bir motivasyon kaynağıdır. Sofistler, bireyin politik ve toplumsal alanlardaki varoluşunu, retorik yetkinlik ve ikna gücü temelinde şekillendiğini ileri sürerek, hakikat ile bireysel çıkarlar arasındaki ilişkiye eleştirel bir yaklaşım getirmişlerdir. Onların epistemolojik perspektifine göre bilgi, mutlak ve değişmez bir hakikat değil; bağlama bağlı, değişken ve göreceli bir olgudur. Bu bağlamda, bireyin politik ve toplumsal öznenliğini inşa edebilmesi ancak etkili bir söylem pratiği aracılığıyla mümkün olmaktadır. Retoriğin bu belirleyici işlevi, bireyin hem kendini ifade etme yeteneğini hem de toplumsal süreçlerde etkin bir aktör olarak konumlanmasını sağlamaktadır. Platon'un *Şölen*'inde bilginin ve hakikatin peşinden koşan bir yönelim olarak ele alınmıştır.⁴ Eros yalnızca arzuları harekete geçiren bir ilke değil, aynı zamanda bilişsel ve varoluşsal dönüşümü mümkün kılan bir dinamik ilke olduğu anlaşılır. Aristoteles'in *Metafizik*'inde ise Eros, değişimin ve hareketin temelindeki güç olarak değerlendirilmiş, böylece onun epistemolojik bir niteliği ve metafiziksel bir boyutu olduğu vurgulanmıştır.⁵ Söz konusu bu belirlenim, Eros'un kozmolojik boyutunu ve kültürel yüklemesini anlamak için önemlidir. Eros, mitolojik ve felsefi metinlerde, insan ve tanrı dünyasındaki düzenleyici, birleştirici ve harekete geçirici bir güç olarak kurgulanmış ve Batı düşünce tarihinde önemli bir yer edinmiştir.

Antik Yunan bağlamında politik özne kavramı, bireyin polis içinde kamusal alanda görünür olabilmesi ve bu alanda eylem ile söz aracılığıyla toplumsal ve siyasal süreçte katılım sağlayabilmesi olarak tanımlanır. Sofistlere göre politik özne, retorik gücünü kullanarak ikna kabiliyeti sayesinde kamusal alanda varlık kazanan bir aktördür; bu bağlamda öznellik, iktidar arzusuyla şekillenen söylemsel bir performansa dayanır. Platon ise politik öznenliği, bireyin hakikate yönelme ve idealar dünyasına katılım çabasıyla tanımlar; burada özne, erdem ve akılla şekillenen bir içsel dönüşüm süreci sonunda kamusal alanda anlamlı bir varlık kazanır. Her iki yaklaşımda da politik özne, yalnızca yurttaşlık statüsüyle değil, bir tür etik ve düşünsel etkinlikle belirlenir. Aristoteles ise, insanın “zoon politikon” olarak politik bir canlı olduğunu belirtirken, bu kimlik kazanımının ancak kamusal alanda aktif katılım yoluyla gerçekleşebileceğini savunur.⁶ Dolayısıyla polis, sadece bir yerleşim yeri değil, bireyin kimliğini ve kendine özgü benliğini sergileyebileceği bir platformdur.

Politik özne olma, bireyin eylem ve konuşma ile kamusal varlık göstermesi ve bu süreçte özgürlüğünü ifade edebilmesi ile mümkün olur. Ayrıca politik özne kavramı insanın

⁴ bk. Platon, *Şölen-Dostluk*, çev. Azra Erhat - Sabahattin Eyüboğlu (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006).

⁵ Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan (İstanbul: Sosyal Yayınları: 2012), 9, (984b).

⁶ Aristoteles, *Politika*, çev. Mete Tunçay (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1997), 26, (1256a).

kimliğini ortaya koyabilme ve kendini var edebilme süreciyle ilişkilendirilir. Buna göre insan, yalnızca biyolojik varlığını sürdüren bir varlık değil aynı zamanda kamusal alanda eylemde bulunarak kendini tanımlayan ve kendini var eden bir varlıktır.⁷ Kamusal alan, bireylerin özgürlüğünü ve kendiliklerini ifade ettikleri, eşitler arasında yer alabildikleri bir alandır. Böylece politik özne olma, özel alanın sınırlarını aşarak kamusal eylemle ve inisiyatifle anlam kazanır.⁸

Politik öznellik, bireyin sadece devletle olan ilişkisi ile değil, aynı zamanda topluma, hakikate ve etik sorumluluklara yönelik tutumu ile de şekillenir. Bu noktada *eros* kavramı, bireyin toplumsal ve politik aidiyet arzusunu belirlerken, aynı zamanda bireyin kendini aşma ve ideal bir politik özne olma arzusunun da temelini oluşturur.⁹ *Eros*, bireyin politik özne olarak kendini gerçekleştirme sürecini derinleştirir ve yönlendirir. Mevcut literatürde *Eros* sıklıkla bireysel arzu, metafizik aşk veya epistemolojik bir yönelim olarak ele alınmıştır.¹⁰ Ancak *Eros*'un politik öznelliği kurucu bir unsur olarak değerlendirilmesi, hem klasik felsefe hem de siyaset kuramı alanında yeterince derinleştirilmemiştir. Bu çalışma, *Eros*'un bireyin politik özne olarak inşasında yalnızca bireysel bir güdü değil, aynı zamanda toplumsal aidiyet, dönüşüm ve sorumluluk yönelimlerini belirleyen bir harekete geçirici güç olduğunu ileri sürer. Bu yönüyle *Eros*, bireyin hem kendilik deneyimini hem de kamusal alandaki sorumluluk ilişkilerini kurmasına imkân tanır. Böylece bu çalışma, mevcut literatürdeki eksikliği tamamlayarak *Eros* merkezli politik öznellik kavrayışına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

1. Sofistlere Göre Eros ve Politik Özne Arasındaki İlişki

Sofistlerin düşüncesinde, *eros*, bireyin kendini gerçekleştirme ve politik olarak var olma arzusunu simgeler. Birey, *Eros* aracılığıyla politik sahnede aktif bir oyuncu haline gelir. Bu *Eros* (arzu), bireyi güç, iktidar ve toplumsal kabul peşinde koşturan dinamik bir güç olarak görülür. Sofistlerin politik özne anlayışında bireyin başarılı olması, onun kişisel çıkarlarını ve arzularını gerçekleştirme kapasitesine dayanır. *Eros*, sadece bireyin kendini gerçekleştirme çabası değil, aynı zamanda bireyin politik arenada ikna kabiliyetiyle başkalarını etkileme arzusudur. Retorik, bu arzunun politik bir silah olarak kullanılmasını sağlar.

---

⁷ Hannah Arendt, *The Human Condition*, Chicago: University of Chicago Press, 1998), 50-57.

⁸ Arendt, *The Human Condition*, 243-244.

⁹ Martha C. Nussbaum, *The Fragility of Goodness: Luck and Ethics in Greek Tragedy and Philosophy* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), 182-196.

¹⁰ Martha C. Nussbaum, *The Fragility of Goodness: Luck and Ethics in Greek Tragedy and Philosophy* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001); Gregory Vlastos, "The Individual as Object of Love in Plato", *Plato, Volume 2: Ethics, Politics, Religious and the Soul*, ed. Gail Fine (Oxford University Press, 1999); Frisbee Sheffield, *Plato's Symposium: The Ethics of Desire* (Oxford; New York: Oxford University Press, 2006).

Sofistler, Antik Yunan düşüncesinde bireyin politik sahnede nasıl özne olabileceğini retorik yeteneği ve ikna gücü üzerinden tanımlamışlardır. Sofistler için politika bir sanattır ve birey bu sanatı etkili bir şekilde kullanarak politik arenada kendini var eder¹¹. Sofistler, hakikati mutlak bir kavram olarak değil, göreceli bir yapı olarak ele alırlar; bu anlayışa göre, bireyin hakikatle ilişkisi, toplumsal bağlam ve bireysel çıkarlar doğrultusunda değişiklik gösterir.¹² Politik öznellik de bu doğrultuda bireyin retorik becerileriyle şekillenir. Sofistlere göre bireyin politik özne olarak inşası, toplumsal kabul görmesi ve iktidar kazanması, retorik yeteneğinin güçlü olmasına bağlıdır.

Politik bilgelik (*politikê aretê*), yalnızca etik veya ahlaki doğrulara dayalı bir erdem anlayışı değil, aynı zamanda bireyin toplumsal ve politik bağlamda kendini gerçekleştirme kapasitesine yönelik bir beceri olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Protagoras ve Gorgias gibi Sofistler, bireyin politik başarısının, onun toplumsal kabulüne ve iktidar elde etmesi için gerekli olan retorik becerilerine bağlı olduğunu ifade etmişlerdir. Sofistlerin öğretileri içinde *logos* (konuşma, mantık, söylem) belirleyici bir unsurdur. Özellikle Gorgias'ın görüşlerine göre, gerçeklik mutlak ve nesnel bir şey olmaktan çok, retorik aracılığıyla inşa edilen bir olgudur. Bu bağlamda, bireyin politik arenada özne olabilmesi, onun *logos*'u nasıl kullanabildiği ile doğrudan ilişkilidir. Gorgias'ın *Enkomion of Helen* adlı metninde belirttiği gibi, dil yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda gerçekliği biçimlendiren, algıları yönlendiren ve bireyi ikna yeteneği aracılığıyla toplum içinde konumlandıran güçlü bir araçtır.¹³

Sofistlerin retorik odaklı politik özne anlayışı, politik öznenin pragmatizm ve kişisel çıkarlar üzerinden nasıl şekillendiğini gösterir. Retorik, sofistlerin öğretisinde yalnızca iletişim aracı değildir; aynı zamanda bireyin topluma nasıl dâhil olacağını ve toplumsal hiyerarşide nasıl yükseleceğini belirleyen bir beceridir.¹⁴ Sofistlerin perspektifinde, bireyin politik sahnede yer bulması ve iktidar sahibi olması veya iktidar konusunda söz sahibi olabilmesi, onun kişisel *Eros*'unu, yani kendini gerçekleştirme ve iktidar arzusunu başarıyla kullanma yeteneğine dayanır. Retorik yetenek, bu arzuya ulaşmanın temel aracıdır. Bireyin toplumsal arenadaki başarısı, onun ikna gücüyle başkalarını etkileyip iktidar kazanma becerisini ifade eder.¹⁵

¹¹ Christopher Lyle Johnstone, "Sophistical Wisdom: Politikê Aretê and 'Logosophia'", *Philosophy & Rhetoric* 39/4 (2006), 268; G. B. Kerferd, *The Sophistic Movement* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981), 46.

¹² William Keith Chambers Guthrie, *The Sophists* (Cambridge: Cambridge University Press, 1971), 176.

¹³ Susan C. Jarratt, *Rereading the Sophists: Classical Rhetoric Refigured* (Illinoisd: SIU Press, 1991), 15; Johnstone, "Sophistical Wisdom", 265.

¹⁴ John Poulakos, "Toward a Sophistic Definition of Rhetoric", *Philosophy & Rhetoric* 16/1 (1983), 36.

¹⁵ Kerferd, *The Sophistic Movement*, 78-83.

Sofistlerin politik özne anlayışındaki görecelik, onların doğrudan demokrasiye olan katkılarını da şekillendirmiştir. Antik Yunan'daki doğrudan demokrasi, bireylerin retorik yeteneklerine dayanarak toplumsal karar alma süreçlerine katılımını sağlar. Sofistler, bireylerin bu süreçte yer almasını sağlamak için retorik eğitici ve ikna edici gücünü vurgulamışlardır. Böylece birey, ikna yeteneğiyle politik özne haline gelir ve kendi çıkarlarını savunur. Sofistlerin politik öznellik anlayışında *eros*, bireyin hem kişisel hem de toplumsal başarıya ulaşma arzusunu temsil eder. Ayrıca Sofistlerin politik özneleşmeye dair görüşleri, Atina demokrasisi bağlamında ele alındığında, bireylerin doğrudan demokrasi içinde etkin birer aktör olmalarına imkân tanımıştır. Demokratik sistemde, yurttaşların toplumsal karar alma süreçlerine katılımı, onların retorik becerileriyle doğrudan ilişkilidir. Sofistler, bireylerin bu süreçte katılımını sağlamak için retorik eğitici ve ikna edici gücünü vurgulamışlardır. Böylece birey, *logos* aracılığıyla kendi politik özneleşme sürecini inşa edebilir ve politik iktidarın dinamiklerine doğrudan müdahil olabilir.¹⁶

Sofist düşüncesinde hakikat, mutlak ve değişmez bir gerçeklik olarak değil, toplumsal bağlam ve söylem pratikleri içinde inşa edilen göreceli bir olgu olarak anlaşılır. *Eros*, burada bireyin politik sahnede kendini var etme, ikna etme ve etkileme güdüsünü harekete geçiren itici güçtür; bu arzu, politik öznenin aktif söylem aracılığıyla hakikati şekillendirmesine olanak tanır. Politik özne, retorik becerilerle donanmış olarak, farklı çıkar ve değerlerin çatıştığı kamusal alanda hakikatin ortaya çıkarılması ve paylaşılmasında etkin rol oynar. Bu bağlamda, hakikat sabit bir varlık değil; *Eros*'un yönlendirdiği arzular ve politik öznelliğin söylemsel pratiğiyle sürekli yeniden üretilen dinamik bir süreçtir. Böylece Sofistlerde hakikat, *Eros*'un politik özneye verdiği motivasyonla, toplumsal etkileşim ve ikna sürecinde ortaya çıkan çok sesli, bağlamsal bir gerçeklik olarak belirir.

2. Platon'da Eros ve Politik Özne Arasındaki İlişki

Platon'un *Eros* ve politik öznellik anlayışı, sofistlerin pragmatik ve göreceli yaklaşımından belirgin bir şekilde ayrılır. Sofistlerin bireysel çıkarlar ve retorik üzerinden şekillenen *Eros* ve özne anlayışına karşılık, *Eros*, Platon için sadece bedensel arzularla sınırlı kalmaz; aksine, hakikate ve en yüksek bilgiye (*episteme*) ulaşma gücünü temsil eder. Platon'un düşüncesinde, *Eros* insanı fiziksel dünyanın ötesine götüren, onu idealar dünyasına taşıyan temel bir güçtür.¹⁷

Platon'un *Şölen* diyalogunda, *Eros* bireyi güzellik ve hakikat arayışına teşvik eden bir güç olarak tasvir edilir. Burada güzellik, sadece fiziksel değil, aynı zamanda ruhsal ve ahlâkî bir ideali simgeler. Birey, *Eros* aracılığıyla hakikat, erdem ve nihai iyiliğe ulaşmak için bir arayış içerisine girer. Bu arayış, bireyin sadece kişisel bir tatmin değil, aynı zamanda toplumsal ve

---

¹⁶ Guthrie, *The Sophists*, 389; Johnstone, "Sophistical Wisdom", 279-281.

¹⁷ Platon, *Şölen-Dostluk*, çev. Azra Erhat - Sabahattin Eyüboğlu (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006).

politik yapıların dönüştürülmesi doğrultusunda hareket etmesine neden olur.¹⁸ Platon'a göre politik öznellik, bireyin bu yüksek ideallere yönelme süreciyle doğrudan bağlantılıdır.

(O)dur içimizdeki yabancılık duygularını silip, yerine yakınlık duygularını getiren. Odur bizi toplayan bayramlarda, korolarda, kurbanlarda. Kaynaşmaya yol açar, yabancığa yol vermez. Bizi iyiliğe dost, kötülüğe düşman eder... Yardımcımız, en iyi kurtarıcımız olur. O kurar Tanrıların ve insanların düzenini.¹⁹

Platon politik özneliği hakikati arayan ve bu arayış doğrultusunda toplum için daha yüksek bir ideal yaratmayı hedefleyen bir süreç olarak tanımlar. Ona göre bireyin politik özne olarak varlığı, onun doğasında bulunan hakikate ulaşma arzusuyla şekillenir. Platon'un ideal devlet anlayışında, politik özne olmanın zirvesi filozof-kraldır. Filozoflar, Eros'u en yüksek bilgi ve erdem doğrultusunda yönlendirebilecek kapasitede olan kişilerdir. *Devlet* adlı eserinde Platon, filozof-kralı, hakikati bilen ve devletin yönetimini üstlenen bir lider olarak betimler. Bu anlayış, politik özneliğin sadece kişisel çıkarlarla değil, toplumsal iyilikle bağlantılı olduğunu ortaya koyar. Filozof-kral, sadece bilge bir yönetici değil, aynı zamanda Eros'u en iyi şekilde yöneterek toplumu daha adil ve erdemli bir düzene yönlendiren kişidir.²⁰ Platon'un politik öznellik anlayışı, bireyin sadece bedensel ve kişisel arzuların ötesine geçerek topluma katkıda bulunmasını ve daha yüksek bir ideale yönelmesini içerir. Birey, Eros aracılığıyla kendini aşar ve toplumun genel iyiliğini hedefleyen bir özne haline gelir. Platon için politik öznellik, bireyin yalnızca hakikate ulaşma arzusuyla değil, aynı zamanda toplumsal sorumlulukları taşıyan, yüksek ahlaki ve entelektüel bir varlık olarak inşa edilmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Bu noktada birey, sadece kendi arzularının peşinden gitmez; aksine, bu arzuları toplumsal iyiliği gerçekleştirmek için dönüştürür.

Platon'un Eros üzerinden bireyin politik özne okuması iki temel diyalogu, Devlet ve Şölen (Symposium) üzerinden okunduğunda birbirini tamamlayan iki farklı okuma biçimi ön plana çıkmaktadır. Platon'un felsefesinde Eros, hem bireysel bilgelik arayışı hem de politik düzen açısından kritik bir kavramdır. Platon'un Eros kavramını iki temel bağlamda ele aldığını ileri sürebiliriz: Bireysel ve felsefi bir güç olarak Eros ile politik düzen açısından tehdit oluşturan bir unsur olarak Eros. Bu bağlamdan okunduğunda Platon'un felsefesi iki temel boyut içerir: Rasyonel, matematiksel yön ve şiirsel, mistik yön. Bu iki unsur, Platon'un felsefi diyaloglarında birbiriyle çatışmaz; aksine, felsefenin tamamlayıcı yönlerini temsil eder.²¹

¹⁸ bk. Andrea Wilson Nightingale, *Genres in Dialogue: Plato and the Construct of Philosophy* (New York: Cambridge University Press, 1995).

¹⁹ Platon, *Şölen-Dostluk*, 37, (197d.)

²⁰ Platon, *Devlet*, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2015), 308 (369d-372e-540e)

²¹ Stanley Rosen, "The Role of Eros in Plato's 'Republic'", *The Review of Metaphysics* 18/3 (1965), 452-475.

Platon'un *Eros* anlayışı, temel olarak eksiklikten doğan bir tamamlanma arzusunu ifade eder. *Symposium* diyalogunda *Eros*, insanın fiziksel güzellikten yola çıkarak *İdealar Dünyasına* ulaşmasını sağlayan bir yükseliş sürecini temsil eder. Bireyin, duyuusal arzuların ötesine geçerek bilgelik ve hakikate yönelmesi, Platon'un felsefi sisteminde en yüksek iyiye, yani *İyilik İdeası'na* ulaşmasını mümkün kılar. Burada *Eros*, insan ruhunu hakikate taşıyan bir araç, bir merdiven olarak tasvir edilir.²² Fakat *Devlet* diyalogunda *Eros* farklı bir bağlamda ele alınır. Platon'un ideal devlet tasarımı *Eros*, bireyin tutkularını ve arzularını ifade eden bir ilke olarak, ölçsüz hale geldiğinde despotizme ve politik yozlaşmaya yol açabilecek tehlikeli bir güçtür. *Eros*, tiranlıkla özdeşleştirilir ve şehirde bireyleri adaletsizliğe sürükleyen bir unsur olarak görülür.²³ Bu nedenle, Platon'un ideal devletinde *Eros* disiplin altına alınmalı, bireyin rasyonel yönü tarafından kontrol edilmelidir. *Symposium* ve *Devlet*'in bu açıdan birbirine zıt olmadığı, aksine tamamlayıcı olduğu söylenebilir. *Symposium*'da bireysel yükselişi sağlayan *Eros*, *Devlet*'te politik düzeni tehdit eden bir güç olarak görülür. Platon, ideal devletinde bireysel tutkuların denetlenmesi gerektiğini vurgularken, felsefi yükselişi mümkün kılan *Eros*'u tamamen reddetmez. Onun yerine, *Eros*'un kontrollü bir şekilde yönlendirilmesi gerektiğini savunur.²⁴

Platon'un *Eros* anlayışı, nihai olarak *İdealar* ile olan ilişkisinde anlam kazanır. *Eros*, insanı hakikate taşıyan bir köprü görevi görür; ancak dizginlenmezse bireyi ve toplumu kaosa sürükleyebilir. Bu nedenle, Platon'un felsefi ve politik sisteminde *Eros*, rasyonel yetilerle kontrol altında tutulması gereken ancak tamamen yok edilmemesi gereken bir güçtür. Matematiksel düzen, rasyonalite ve ölçülülük, Platon'un ideal toplumunda ön planda tutulurken, şiirsel ve mistik yönleriyle *Eros* bireysel bilgi arayışında önemini korur. Böylece, Platon'un *Eros* ve *İdealar* anlayışı, bireysel bilgelik ile politik düzen arasındaki hassas dengeyi temsil eder.²⁵

Platon'un *Eros* anlayışı, onun felsefi ve politik sisteminde merkezî bir rol oynar. *Eros*, insanın en yüksek hakikatlere ulaşabilmesi için gerekli bir araçtır, ancak bu kuvvet, akıl ve ölçülülükle dizginlenmezse toplumsal düzeni bozacak tehlikeler barındırabilir. Bu çerçevede, *Eros*'un hem bireysel bilgi arayışı hem de toplumsal düzen ile olan ilişkisi, Platon'un *İdealar* teorisiyle sıkı bir bağ içerir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Platon'a göre, *Eros*, insanın ruhunu sürekli güdüleyen bir arzu ve aşkınlığı ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda insanı daha yüksek ve sonsuz *İdealar'a* yönlendiren bir güçtür. *Symposium* diyalogunda Diotima'nın, *Eros*'u bir merdiven gibi tanımlaması, bu anlamda oldukça öğreticidir. *Eros*, başlangıçta bedensel cazibeye dair bir çekicilikle başlasa da doğru bir

---

²² Plato, *Lysis ; Symposium ; Gorgias*, çev. W. R. M. (Walter Rangeley Maitland) Lamb (Cambridge : Harvard University Press, 1925), 192 (210b-212e).

²³ Platon, *Devlet*, 316 (573b-574d).

²⁴ Platon, *Devlet*, 316 (573b-574d).

²⁵ Platon, *Şölen-Dostluk*; Platon, *Phaidros*, çev. Hamdi Akverdi (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997); Platon, *Devlet*, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2015).

eğitimle yalnızca bedensel olanı değil, aynı zamanda “güzel” ve “iyi” idealarını kavrayarak bir akıl-sır erdirmeye sürecine dönüşür. Diotima, bedensel aşktan yüce İdea'lara olan yola doğruluğun ve bilgeliğin rehberliğinde çıkılacağını belirtir.²⁶ Bu, *Eros*'un arzu gücünden hareketle insanın daha yüksek bilgelik ve hakikatle tanışmasının bir yoldur. Fakat *Eros*'un kusurlu bir biçimde izlendiği durumlarda birey ve toplum ciddi risklerle karşı karşıya kalabilir. Platon, *Devlet*'te ruhun üç bölümü olan akıl, irade ve arzu arasında bir denge olması gerektiğini vurgular. *Eros*, özellikle arzu gücüyle ilişkilendirilirken, bu gücün dizginlenmemesi, bireysel kaostan yanı sıra toplumsal bozulmalara yol açabilir. Bu bağlamda, *Eros*'un yalnızca bir cazibe değil, aynı zamanda bir güç unsuru olarak ele alınması gerektiğini savunur.

Platon'un siyasî ve sosyal sisteminde, ideal toplumda rasyonalite ve düzen ön planda tutulur. *Eros*, bu düzenin dışına taşarsa, bireysel seçim ve arzular toplumdaki uyumu bozabilir. Bu noktada, ancak sağlıklı bir eğitim ve rasyonel bir rehberlikle, *Eros*'un yapıcı ve dönüştürücü gücü toplum ve birey için faydalı bir hale gelebilir. Diğer taraftan, Platon'un *Phaedrus* diyalogunda, *Eros*, ilahî bir tür insan aşkı olarak tanımlanır, hem bireyin ruhsal gelişimini hem de toplumsal düzeni yeniden inşa etme gücüne sahip bir kuvvet olarak anlaşılır.²⁷ Fakat bu kuvvetin toplumsal bağlamdaki etkisini derinlemesine anlamadan, *Eros*'un tüm potansiyeli ortaya konulmuş olmaz. Bu noktada, *Eros*'un içsel dengenin korunması adına rasyonel bir şekilde kontrol altında tutulması gerektiği açıktır. Platon, insanın daha yüksek İdealar'a ulaşabilmesi için akıl yoluyla *Eros*'un dizginlenmesini savunur. *Eros*'un toplumsal düzeni sağlamak amacıyla belirli kalıplar içinde tutulması gerektiği felsefî bir zorunluluk olmaktan öte, insanların doğru yönlendirildiği takdirde toplumsal uyum içinde bir arada var olabilecekleri bir ideale ulaşma yoludur.. Dolayısıyla, Platon'un *Eros* anlayışı, yalnızca bireysel bilgi arayışındaki fonksiyonuyla değil, toplumun düzenini sağlayan temel bir etken olarak da ele alınmalıdır. Platon'un “şairane” ve “mistik” bakış açısının oldukça belirgin olduğu *Eros* anlayışı, rasyonel düşünce ile birleştiği takdirde, bireyi ve toplumu kaosa sürüklemeyen, aksine onu yüce bilgelik ve erdeme yönlendiren bir köprü işlevi görebilir.

Platon'un ideal devlet modeli, politik öznenin entelektüel gelişimi ve erdemli bir yaşam sürmesi üzerine kuruludur. Bireyin *Eros* aracılığıyla hakikate ulaşma çabası, toplumu daha adil, daha erdemli ve daha iyi bir düzen yaratmaya yönlendirir.²⁸ Bu bağlamda Platon'un politik öznellik anlayışı, bireyin kendini ve toplumu dönüştürme potansiyelini *Eros* ile ilişkilendirir.

²⁶ Plato, *Lysis ; Symposium ; Gorgias*, 192 (212b-212e).

²⁷ bk. Plato, *Plato's Phaedo*, çev. R. Hackforth (Cambridge: Cambridge University Press, 1972).

²⁸ bk. Richard Kraut, *The Cambridge Companion to Plato* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992).

Platon'un Eros ve politik öznellik anlayışı, Sofistlerin yaklaşımıyla yalnızca yöntemsel değil, aynı zamanda epistemolojik, ontolojik ve etik düzlemde köklü farklar içerir. Sofistler için politik öznellik, bireyin retorik yeteneği, ikna gücü ve toplumsal meşruiyet kazanımıyla ilişkilidir; Eros bu bağlamda güç, etki ve çıkar arzusunun bir ifadesidir. Platon ise bu anlayışa açıkça karşı çıkar. Ona göre retorik, hakikatin yerine geçebilecek bir ikna sanatına dönüştüğünde, bireysel tutkuların toplumu tiranlığa ve yozlaşmaya sürüklemesine neden olur. Bu nedenle, Platon politik özneliği, ancak bireyin hakikate yönelimi ve idealarla ahenk içinde şekillenen erdemli yaşam arzusuyla temellendirir.

Platon'un bu yaklaşımı, Sofist düşünceyle hem bir eleştirel kopuşu hem de belirli düzeyde bir felsefi etkileşimi barındırır. Özellikle söylemin ve eğitimin dönüştürücü gücüne olan ortak inanç, Platon'un Sofistlerle dolaylı bir miras ilişkisi kurduğunu gösterir. Ancak Platon, bu araçsal yaklaşıma içerik kazandırarak, retorik yalnızca ikna değil, ruhu hakikate taşıyan bir "diyalog" aracına dönüştürür. Bu dönüşüm, onun Eros anlayışına da yansır: Eros artık yalnızca bireysel tutkuların kaynağı değil, idealar dünyasına yönelten aşkın bir güçtür. Platon'da politik özne, bu aşkın yönelim sayesinde hem kendini hem toplumu dönüştürme kapasitesine sahip olur.

Platon, Sofistlerin bireysel arzu ve pragmatik çıkar temelli politik öznellik anlayışına karşılık, Eros'u akılla dizginlenmiş bir hakikat arayışı olarak yeniden tanımlar. Böylece politik öznellik, bağlamsal çıkar ilişkilerinden değil, kalıcı erdemler ve yüksek idealler etrafında inşa edilmelidir. Platon'un bu yaklaşımı, yalnızca teorik değil, aynı zamanda siyasal bir müdahaledir: Atina demokrasisinin retorik ve güç ilişkileriyle yozlaştığını düşünen Platon, Eros'un dönüştürücü kudretini ideal düzenin kurulmasında temel bir ilke olarak konumlandırır. Bu bağlamda Platon'un politik özne anlayışı, Sofistlerden devralınan dilsel araçları içeriksel bir devrimle yeniden biçimlendirerek, bireyi erdemli toplumun kurucu unsuru hâline getirir

3. Aristoteles'te Eros ve Politik Özne Arasındaki İlişki (Pratik Bilgelik ve Eudaimonia)

Aristoteles'in etik ve siyaset düşüncesinde Eros, bireyin hem bireysel gelişimini hem de toplumsal sorumluluğunu şekillendiren temel bir arzu gücü olarak yer alır. Bu arzu, bireyin yalnızca kişisel tatmin arayışıyla sınırlı kalmaz; aynı zamanda daha iyi, erdemli ve anlamlı bir varoluş hedeflemesini sağlar. Eros, bu bağlamda bireyin kendini aşma ve daha yüksek bir iyiye yönelme potansiyelini temsil eder. Ancak bu yönelim, Aristoteles'in düşüncesinde rastlantısal veya keyfi değil, logos ve phronesis (pratik bilgelik) aracılığıyla yönlendirilmesi gereken bir süreçtir. Bu noktada Aristoteles'in düşüncesinde logos (akıl), insanı diğer canlılardan ayıran belirleyici yeti olarak ön plana çıkar. İnsan, doğası gereği "zoon politikon" (politik canlı) olarak tanımlanır. Logos, Eros'un yönünü belirleyen ve onu ölçülülük sevk eden rehber ilkedir. Birey, ancak logos'un rehberliğinde Eros'un yıkıcı değil kurucu gücünü deneyimleyebilir. Bu bağlamda phronesis (pratik bilgelik), bireyin hem içsel arzularını hem de toplumsal sorumluluklarını dengede tutarak hakikati ayırt etmesini

sağlayan temel bir erdemdir. Aristoteles'te hakikat, yalnızca teorik bilgiyle değil, doğru eylemle ve etik kararlılıkla kavranabilecek bir yapıdır.²⁹

Aristoteles'e göre, politik öznellik yalnızca yurttaşlık statüsüne sahip olmakla değil, bireyin ahlaki erdemlere dayalı eylemleriyle topluma katkıda bulunmasıyla inşa edilir. Eros, bu katkının içsel güdüsü olarak bireyi hem kendi eudaimonia'sına (erdemli yaşam ve mutluluk) ulaşmaya hem de ortak iyiliğe hizmet etmeye sevk eder. Dolayısıyla Eros, ölçülülük ve akılla denetlendiğinde, bireyin etik sorumluluklarını üstlenmesini, toplumsal yapının gelişimine katkı sunmasını ve politik bir özne olarak etkinlik kazanmasını mümkün kılar. Bu bağlamda Aristoteles'in politik özne anlayışı, Eros'un yönlendirici gücünü logos'un rehberliğinde anlamlı ve sürdürülebilir bir toplumsal varoluşa dönüştürme çabası olarak okunabilir.

Aristoteles'e göre, insan ruhu iki temel bölümden oluşur: Birincisi, akıl sahibi olan bölüm (nous) ikincisi, akla itaat eden bölüm. Akıl sahibi bölüm, insana has en yüksek yetiyi temsil eder ve bu bölüm, insanı diğer canlılardan ayıran en belirgin özelliklerden biridir. Aristoteles, insan mutluluğunun (eudaimonia), bu akıl sahibi bölümün erdeme uygun etkinlikleriyle mümkün olacağını savunur. Çünkü akıl, insan doğasının en üstün parçası olduğu için, insanın gerçek anlamda mutlu olabilmesi ancak bu bölümün en yüksek seviyede işlev görmesiyle, yani erdemli bir yaşam sürmesiyle gerçekleşir. Bu çerçevede, teorik yaşam (bios theoretikos), aklın en saf biçimde işlediği ve bireyin kendisini düşünsel anlamda gerçekleştirdiği yaşam tarzı olarak görülür ve Aristoteles'e göre bu, insanın erişebileceği en yüksek mutluluk seviyesini sağlar. Ancak Aristoteles'in mutluluk anlayışı, salt bireysel ve teorik bir etkinlikle sınırlı kalmaz. İnsan, aynı zamanda toplumsal bir varlıktır ve bu nedenle mutluluğun tam anlamıyla gerçekleşmesi, bireyin toplumsal ve siyasal bağlamda da kendisini gerçekleştirmesiyle yakından ilişkilidir. Aristoteles mutluluğu, sadece aklın teorik etkinliklerine dayanan bir süreç olarak değil, aynı zamanda erdemli bir toplum içinde insanın sosyal varlık olarak da kendini gerçekleştirdiği bir süreç olarak tanımlar. Böylece, bireysel akıl yürütme ve toplumsal ilişkiler, insanın nihaî amacına ulaşmasında birbirini tamamlayan unsurlar olarak ortaya çıkar.³⁰

Aristoteles'in doğal dünyaya bakışı, tüm varlıkların belirli bir amaca göre hareket ettikleri fikrine dayanır. Bitkiler, büyümek ve varlıklarını sürdürmek için besin üretirken; hayvanlar, duygusal ve fiziksel gereksinimlerini karşılamak için eylemlerde bulunurlar. İnsan ise tüm bunların ötesinde, akıl yoluyla mutluluğa (eudaimonia) ulaşmak için yaşamını şekillendirir. Bu amaç erdemli dolayısıyla akla uygun bir yaşam ile mümkündür. Mutluluk,

²⁹ “Anthropos physei politikon zoon” şeklindeki ifadede geçen ‘zoon’ kelimesi Eski Yunancada “yaratık, canlı; hayvan; figür” anlamlarına gelmektedir. (bk. Güler Çelgin, *Eski Yunanca Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2011), “zoon”, 301; Politika'nın İngilizce çevirini yapan H. Rackman, ‘zoon’ kelimesine karşılık olarak “animal”ı kullanmıştır; “...man is by nature a political animal” (bk. Aristotle, *Politics*, çev. H. Rackman (London-Cambridge: Loeb Classical Library, 1944).

³⁰ Lokman Çilingir, “Bilgelik Uğraşı Olarak Felsefe”, *Felsefe Dünyası* 55 (15 Temmuz 2012), 7-38.

insan yaşamının nihaî amacı ve en yüksek iyidir. Ancak bu mutluluk, hazza dayalı bir yaşamdan ya da kısa süreli zevklerden çok daha fazlasını ifade eder. Eudaimonia, insan ruhunun erdeme uygun etkinliği içinde kendisini gerçekleştirmesiyle ortaya çıkar. İnsan, erdemli eylemler ve doğru yaşam tarzı ile akla uygun bir biçimde hareket ederse mutluluğa ulaşabilir.³¹

Aristoteles, politik özneliği bireyin toplumsal sorumlulukları ve eylemleri temelinde tanımlar. Ona göre insan, “zoon politikon” yani politik bir varlık olduğundan, yalnızca bireysel değil toplumsal düzlemde de kendini gerçekleştirmekle yükümlüdür. Politik alanda var olmak, bireyin doğasının ayrılmaz bir parçasıdır ve bu varoluş, yalnızca yurttaşlık statüsüyle değil, kamusal alanda akla ve erdeme dayalı eylemlerle mümkündür. Politik özne, bu bağlamda toplumsal yapılarla etkileşim hâlinde kendi yerini bulur ve bu yapıların gelişimine katkı sunar. Aristoteles, bireyin bu süreçte sosyal ilişkilerini ve rollerini dikkate alarak sorumlu ve ölçülü bir biçimde hareket etmesini gerekli görür.³²

Bu politik varoluşun merkezinde, bireyin yönelimlerini şekillendiren arzu gücü olarak Eros, akıl (logos) ve pratik bilgelik (phronesis) ile dengelenmelidir. Eros, bireyi eyleme sevk eden içsel dinamizm olarak anlam kazanırken, logos ise bu güdüyü ölçülülüğe ve toplumsal yarara yönlendiren düzenleyici ilkedir. Phronesis, bireyin doğru eylemleri seçmesini ve bu seçimlerin ahlaki, toplumsal ve politik sonuçlarını değerlendirebilmesini sağlar. Böylece birey, hem içsel arzularını denetim altına alır hem de kamusal yaşamda etik bir aktör olarak varlık gösterir.

Son kertede bu süreç, Aristoteles'in düşüncesinde eudaimoniaya, yani bireyin doğasına uygun en yüksek iyiye ulaşma idealine yönelir. Mutluluk, haz temelli bir doyumdan ziyade, akla ve erdeme uygun yaşamın sonucudur. Politik öznellik bu anlamda yalnızca bir yurttaşlık pratiği değil, bireyin kendini hem içsel anlamda gerçekleştirmesi hem de toplumsal düzene katkı sunmasıyla anlam kazanan bütüncül bir etik varoluş biçimidir

Mutluluk, bireyin kendi içsel potansiyelini gerçekleştirmesi ile ilgilidir. Bu yalnızca bireysel bir çaba ile değil, aynı zamanda toplumla beraber ulaşılabilecek bir durum olarak belirtilmektedir. İnsan, toplumsal bir varlık olduğu için, erdemli bir yaşam sürdürebilmesi toplumsal düzen içinde mümkün olur. Bu nedenle, Aristoteles için mutluluk, insanın hem bireysel olarak kendisini geliştirdiği hem de topluma katkıda bulunduğu bir süreçtir. Erdem burada, doğru ve ahlakî bir yaşam sürdürmenin temel ilkesi olarak karşımıza çıkar. İnsan, “zoon politikon” olarak, yani doğası gereği toplumsal bir varlık olduğu gerçeği, mutluluğun sadece bireyin kendi çabalarıyla değil, aynı zamanda toplumla etkileşim içinde ulaşılan bir hedef olduğunu göstermektedir. Erdemli bir yaşamın sürdürülebilmesi, insanın toplumsal

---

³¹ Aristoteles, *Politika*, 7, (1253a); Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Saffet Babür (İstanbul: Bilgesu Yayıncılık, 2012), 89 (1094b-1095a); Doğan Özlem, *Etik Ahlak Felsefesi* (İstanbul: Notos Kitap, 2004), 49.

³² Aristoteles, *Politika*, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2013), 26, (1253a).

düzenin bir parçası olarak diğer bireylerle uyum içinde hareket etmesiyle mümkündür; zira toplumsal ilişkiler ve işbirliği, bireyin hem kendini geliştirmesine hem de daha geniş bir iyiye katkı sağlamasına olanak tanır. Erdem, bu bağlamda, doğru ve ahlaki bir yaşam sürdürmenin temel ilkesi olarak ortaya çıkar; birey ancak hem kendi iyiliğini hem de toplumun iyiliğini gözettiğinde gerçek mutluluğa ulaşabilir. Aristoteles'in etik anlayışında, insanın bireysel mükemmelliği ile toplumsal katkısı arasındaki bu karşılıklı ilişki, mutluluğun merkezinde yer alır.³³

Aristoteles, bireyin erdemli bir yaşam sürmesi için pratik bilgelik (*phronesis*) geliştirmesi gerektiğini vurgular. Pratik bilgelik, bireyin doğru eylemleri seçme yeteneği ve bu eylemlerin toplumsal bağlamda nasıl bir etki yaratacağını değerlendirme kapasitesidir.³⁴ *Eros*, bu pratik bilgelikle birleştiğinde, bireyin kendisini aşarak topluma anlamlı bir katkı sağlamasına olanak tanır. Aristoteles'e göre, erdemli bir birey, yalnızca kendi mutluluğunu aramakla kalmaz; aynı zamanda toplumu iyileştirme ve ortak iyilik için çaba gösterme sorumluluğuna sahiptir. Bu anlayış, bireyin politik özneliğini güçlendirir ve toplumsal ilişkilerini derinleştirir. Bireyin toplumsal yapı içindeki rolü, Aristoteles'in polis anlayışında belirgin bir şekilde kendini gösterir. Polis, bireyin en yüksek iyiye ulaşma çabalarının gerçekleştirileceği bir ortamdır. Birey, toplumsal yaşamın içinde yer alarak, kendi *eudaimonia*'sına ulaşırken, aynı zamanda polis için de bir değer yaratır. Böylece Aristoteles'te politik öznellik, bireyin hem kişisel gelişimini hem de toplumsal yapıları geliştirme sorumluluğunu kapsar. Bu bağlamda Aristoteles'in politik öznellik anlayışı, bireyin *Eros* aracılığıyla kendini aşma ve toplumsal ilişkilerini derinleştirme çabasını vurgular. Pratik bilgelik ve erdem, bireyin toplumsal ve politik alanda aktif bir özne haline gelmesini sağlar. Birey, bu süreçte hem kendisini hem de toplumu iyileştirmek için sorumluluk alarak, politik özne olmanın anlamını yeniden tanımlar.

Aristoteles'in felsefi sistemi, hakikatin keşfini insanın akıl yetisiyle (*logos*) gerçekleştirdiği bir süreç olarak tanımlar. Bu çerçevede *Eros*, Platon'daki gibi bireyi doğrudan aşkın hakikate yönlendiren metafizik bir kuvvet olmaktan ziyade, pratik yaşamda bireyi hareket ettiren harekete geçirici bir güçtür. Aristoteles *Eros*'un dönüştürücü potansiyelini tamamen yadsımaz; ancak bu gücün yalnızca akılla (*logos*) terbiye edildiği ölçüde bireyi erdeme ve hakikate ulaştırabileceğini savunur. Ona göre hakikat, retorik ya da bireysel arzu (*Eros*) aracılığıyla göreceli biçimde inşa edilen bir şey değil; doğada mevcut olan gerçekliğin akıl yoluyla kavranmasıdır. Bu bağlamda, Aristoteles Sofistlerin göreceli bilgi anlayışını açıkça reddeder; çünkü ona göre bilgi (*epistêmê*), değişmez nedenlere ve gözleme dayanan kesinlik gerektirir.

³³ Aristotle, *Politics*, 79 (1324a5).

³⁴ Bu tartışma hakkında bk., Richard Kraut, *The Cambridge Companion to Plato* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992).

Platon'a kıyasla Aristoteles, Eros'u daha dünyevi ve sınırlı bir motivasyon kaynağı olarak değerlendirir. Eros bireyi hareket ettirir ama onu hakikate ulaştıran temel ilke logos'tur. Dolayısıyla Aristoteles, Eros merkezli değil logos merkezli bir politik öznellik anlayışını benimser. Politik özne, tutkularına göre değil, akla dayalı erdemlerle hareket ederek toplumsal iyiliğe katkı sağlar. Hakikat, bu süreçte, doğaya ve insana içkin olan amaçlı düzenin akılla kavranması sayesinde açığa çıkar. Bu anlamda Aristoteles'te Eros, ancak logos ile yönlendirildiği ölçüde değerlidir; kendi başına hakikate ulaşmak için yeterli bir yol değildir. Sonuç olarak, Aristoteles politik öznelliği logos merkezli bir etik-siyasal praksis olarak tanımlar ve hakikatin ancak bu temelde kavranabileceğini ileri sürer. Böylece, hem Sofistlerin retorik ve Eros odaklı yaklaşımından hem de Platon'un aşkın Eros idealizminden ayrılarak daha ölçülü, deneyime dayalı ve akla yaslanan bir siyasal özne modeli ortaya koyar.

4. Eros'un Politik Öznellikteki Yapıcı ve Yıkıcı Rolü

Eros, politik öznellikte hem yapıcı hem de yıkıcı bir güç olarak işlev görebilir. Bu güç, bireyin toplumsal alanda varlık kazanma, kendini ifade etme ve dönüşüm gerçekleştirme kapasitesini hem destekleyebilir hem de bozuma uğratabilir. Sofistler, Eros'u doğrudan kavramsallaştırmaları da, bireyin politik alandaki etkinliğini yönlendiren arzu, tutku ve çıkar arayışlarını merkezî bir yere koyarlar. Onlara göre birey, retorik becerileri ve ikna kabiliyeti sayesinde politik sahnede özne haline gelir; bu süreçte bireysel arzu (Eros), güç elde etme ve toplumsal kabul görme motivasyonu ile belirleyici rol oynar. Bu anlamda Eros, Sofist düşüncede dolaylı olarak bireysel pragmatizm ve politik etkinliğin arka planındaki itici güçtür.

Platon, Sofistlerin bu görelî ve pragmatik arzu anlayışına karşı, Eros'u aşkın bir ilke olarak yeniden tanımlar. Ona göre Eros, bireyi yüksek ideallere yönelten, hakikat, güzellik ve adalet arayışına sevk eden aşkın bir güçtür. Bu arzu sayesinde birey, yalnızca kişisel çıkarlarını değil, aynı zamanda toplumsal iyiliği ve adaleti gerçekleştirme hedefini de benimser. Eros, Platon'un felsefesinde hem bireysel gelişimin hem de politik öznelliğin kurucu unsurudur; birey, bu arzu aracılığıyla hem kendini aşar hem de toplum için dönüştürücü bir aktör haline gelir.

Aristoteles'in düşüncesinde ise *Eros*, bireyin toplumsal iyiliğini hedefleyen eylemleriyle dengelenir. *Eros*, bireyin kendisini aşma isteğini ve daha iyi bir yaşam arayışını desteklerken, bu sürecin pratik bilgelikle yönlendirilmesi gerektiğini vurgular. *Eros* bireyin toplumsal sorumluluklarını ve ahlakî erdemlerini göz önünde bulundurarak hareket etmesini sağlar. Aristoteles, bireyin politik öznelliğini oluştururken, toplumsal yapıların iyiliğine katkıda bulunmayı ve kendi mutluluğunu sağlama arzusunu dengelemesi gerektiğini belirtir. Ancak, *Eros*'un yıkıcı bir güce dönüşme potansiyeli de vardır. Thucydides'in *Peloponez Savaşı* anlatısında, Atina'nın genişleme arzusu bu potansiyelin somut bir örneğini sunar. Atina, *Eros*'unu imparatorluk kurma ve güç kazanma arzusu doğrultusunda yönlendirirken, bu arzu sonunda kendi yıkımına yol açar. Thucydides,

Atina'nın hırslarının hem içten hem de dıştan gelen tehditlerle birleşerek yıkıcı sonuçlar doğurduğunu ifade eder. Bu anlamda, *Eros*, bireyi politik bir özne haline getirirken, aynı zamanda politik arenada aşırı hırs ve güç arzusuyla yıkıcı sonuçlara da neden olabilir.³⁵

Eros'un politik öznellikteki rolü karmaşık bir yapıdadır. Hem yapıcı hem de yıkıcı bir güç olan *eros*, bireyi politik bir özne haline getirirken, aynı zamanda bu sürecin dengesizliğinin yıkıcı sonuçlarını da beraberinde getirebilir. Bu durum, politik öznenin, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sorumluluk almasını ve bu sorumlulukların denge içinde yürütülmesini gerektirir.

Sonuç

Sofistlerin, Platon'un ve Aristoteles'in düşünceleri, politik öznenin hangi temeller üzerine inşa edilebileceğine dair üç farklı yaklaşım ortaya koyar. Sofistler, politik öznelliği bireyin retorik yeteneği, ikna kabiliyeti ve pragmatik çıkarları doğrultusunda şekillendirir. Onlara göre *Eros*, bireyin güç, kabul ve etki arzusunu temsil eder; bu arzu, bireyi toplumsal ve politik sahnede aktif bir özne haline getirir. Hakikat ise bu bağlamda sabit bir gerçeklik değil, söylem içinde kurulan bağlamsal bir inşadır. Politik özne, söylem gücüyle bu hakikati üretir ve yönlendirir.

Platon, Sofistlerin bu göreceli yaklaşımına karşı çıkarak politik öznenin hakikate yönelen *Eros* aracılığıyla kurulabileceğini savunur. *Eros*, bireyi güzellik, erdem ve iyilik İdeası'na ulaştıran aşkın bir güçtür. Politik özne, kendi içindeki eksikliği fark ederek bu aşkın düzene yönelir; bu süreçte hem bireysel dönüşüm hem de toplumsal iyilik hedeflenir. Platon'un ideal devlet anlayışında, politik özne olmanın zirvesi, *Eros*'un yönlendirdiği bilgelik ve erdemle donanmış filozof-kralda cisimleşir.

Aristoteles ise politik öznelliği daha dünyevi ve toplumsal bağlama yerleştirir. *Eros*'u tamamen dışlamamakla birlikte, bireyi hakikate ulaştıracak temel gücün logos olduğunu vurgular. *Eros*, ancak pratik bilgelik (*phronesis*) ve etik erdemlerle yönlendirildiğinde anlam kazanır. Ona göre hakikat, doğaya içkin amaçlı düzenin akıl yoluyla kavranmasıdır. Bu nedenle, Aristoteles politik öznelliği *Eros* temelli bir içsel arzu süreci olarak değil, logos temelli toplumsal sorumluluklar ve ahlaki erdemler çerçevesinde tanımlar. Bu yaklaşım, onu hem Sofistlerden hem de Platon'dan belirgin biçimde ayırır.

Bu noktada şu sorular ortaya çıkar: Politik öznenin inşasında *Eros* mu, yoksa Logos mu temel alınmalıdır? Aristoteles'in politik özneyi toplumsal yarara indirgemesi, onun bireyin içsel arzularını ve aşkın idealleri geri plana atmasına mı neden olur? Platon'un değişmez ahlaki ilkelere dayalı özne anlayışı, Aristoteles'in toplumsal faydaya dayalı sisteminde erozyona uğrar mı? Burada asıl mesele, hakikat ile fayda arasındaki dengenin nasıl kurulacağıdır. *Eros* bireyin iç dünyasını ve aşkın yönelişini temsil ederken, Logos toplumsal düzenin rasyonel zeminini oluşturur. Politik öznenin yalnızca toplumsal yarara

³⁵ Thucydides, *The Peloponnesian War*, çev. Rex Tr Warner (Victoria: Penguin Books, 1972), 172-179.

indirgenmesi, ahlaki ilkelerin zayıflamasına ve öznenin araçsallaşmasına yol açabilir. Ancak yalnızca aşkın ideallerle hareket etmek de pratik yaşamın karmaşıklığına karşı yetersiz kalabilir. Bu bağlamda benim kanaatim, politik öznelliğin ne yalnızca Eros'a ne de yalnızca Logos'a indirgenemeyeceğidir. Aristoteles'in pratik bilgelik anlayışı, bu iki gücü dengeleyebilecek potansiyele sahiptir. Phronesis, bireyin hem kendi içsel arzularını hem de toplumsal sorumluluklarını dikkate alarak eylemde bulunmasını sağlayan bir ölçü mekanizmasıdır. Dolayısıyla hakikat, ne tamamen aşkın ne de salt faydacı bir düzlemde aranmalıdır. Politik özne, hem kendini hem de toplumu dönüştürme gücünü Eros'tan alırken, bu dönüşümü logos'un rehberliğinde anlamlı ve sürdürülebilir kılabilir.

Kaynakça | References

- Arendt, Hannah. *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press, 1998.
- Aristoteles. *Metafizik*. çev. Ahmet Arslan. İstanbul: Sosyal Yayınları, 2012.
- Aristoteles. *Nikomakhos'a Etik*. çev. Saffet Babür. Bilgesu Yayıncılık, 2012.
- Aristoteles. *Politika*. çev. Mete Tunçay. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1997.
- Aristoteles. *Politika*. çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2013.
- Aristotle. *Politics*. çev. H. Rackman. London-Cambridge: Loeb Classical Library, 1944.
- Çelgin, Güler. *Eski Yunanca Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2011.
- Çilingir, Lokman. "Bilgelik Uğraşı Olarak Felsefe". *Felsefe Dünyası* 55 (15 Temmuz 2012), 7-38.
- Erhat, Azra. *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007.
- Gözlü, Ahmet. "Grek Mitolojisinde Evrenin Tanrıları Yaratma Süreci". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (2021), 168-186.
- Guthrie, William Keith Chambers. *The Sophists*. Cambridge: Cambridge University Press, 1971.
- Hesiodos. *İşler ve Günler & Tanrıların Doğuşu*. çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2008.
- Jarratt, Susan C. *Rereading the Sophists: Classical Rhetoric Refigured*. Illinois: SIU Press, 1991.
- Johnstone, Christopher Lyle. "Sophistical Wisdom: Politikê Aretê and 'Logosophia'". *Philosophy & Rhetoric* 39/4 (2006), 265-289.
- Kerferd, G. B. *The Sophistic Movement*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
- Kraut, Richard. *The Cambridge Companion to Plato*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- Nightingale, Andrea Wilson. *Genres in Dialogue: Plato and the Construct of Philosophy*. New York: Cambridge University Press, 1995.
- Nussbaum, Martha C. *The Fragility of Goodness: Luck and Ethics in Greek Tragedy and Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Özlem, Doğan. *Etik Ahlak Felsefesi*. İstanbul: Notos Kitap, 2004.
- Plato. *Lysis ; Symposium ; Gorgias*. çev. W. R. M. (Walter Rangeley Maitland) Lamb. Cambridge: Harvard University Press, 1925.
- Plato. *Plato's Phaedo*. çev. R. Hackforth. Cambridge: Cambridge University Press, 1972.
- Platon. *Devlet*. çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2015.
- Platon. *Şölen-Dostluk*. çev. Azra Erhat - Sabahattin Eyüboğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- Poulakos, John. "Toward a Sophistic Definition of Rhetoric". *Philosophy & Rhetoric* 16/1 (1983), 35-48.
- Rosen, Stanley. "The Role of Eros in Plato's 'Republic'". *The Review of Metaphysics* 18/3 (1965), 452-475.
- Schiappa, Edward. *Protagoras and Logos: A Study in Greek Philosophy and Rhetoric*. South Carolina: University of South Carolina Press, 2. Basım, 2003.
<https://doi.org/10.2307/j.ctv6wgm1h>